

SÚČASNÁ SITUÁCIA VO FILOZOFII V MAĎARSKU (INŠTITÚCIE, ŠKOLY, MYŠLIENKOVÉ POSTOJE)

SÁNDOR LACZKÓ, Univerzita Szeged

LACZKÓ, S.: The Present Situation of Philosophy in Hungary (Philosophical Institutions, Orientations and Attitudes)
FILOZOFIA 64, 2009, No 2, p. 97

After the rule of the canonized Marxism has come to an end, the present situation of philosophy in Hungary might be characterized as pluralistic and colourful. The academic, educational and institutional structure of philosophy, as well as the situation concerning the publication of journals and books has changed equally. In general, each of the relevant philosophical trends has gained its representation, significant individual and Collective achievements have been reached, and we have also witnessed the rise of a new philosophical generation. Though not as dominating, philosophy has been integrated into Hungarian intellectual and public life. By now it is not regarded an isolated domain of knowledge as it was before.

Keywords: Hungarian philosophical tradition – Hungarian philosophical institutions – Non-governmental organizations in Hungary – Philosophical production in Hungary

Písať o súčasnej maďarskej filozofii je ťažká úloha. Ťažká preto, lebo napriek dôkladnosti sa môžu objaviť dôležité momenty, ktoré v našom opise budú rozdielne akcentované, alebo sa vyskytnú inštitúcie, pracoviská a myšlienkové postoje, ktoré budú vynechané. Táto stať preto neaspiruje na úplnosť; chce iba načrtnúť obraz súčasnosti (teda ostatných dvoch desaťročí) maďarskej filozofie a esencie jej inštitucionalizovaných podôb. Budeme pritom obchádzať „mená“, teda osobnosti filozofie. Touto zámernou „anonymitou“ chceme položiť dôraz na prezentáciu osobností „spoločenskej scény“. Zobrazujú podmienky, inštitucionálne štruktúry a myšlienkovú „naladenosť“ súčasnej maďarskej filozofie ukazujeme jej momentálny stav. Napriek tomu, že v súčasnej maďarskej filozofii sú prítomné určujúce osobnosti, uznaní a vplyvní myslitelia veľkého formátu, nechceme ukázať túto filozofiu z hľadiska hodnotenia ich osobného výkonu, ale ju priblížime cez optiku tých určujúcich inštitúcií a pracovísk, ako aj myšlienkových postojov podmieňujúcich spoločenské myslenie, ktoré z hľadiska maďarského filozofického života považujeme za dôležité.

Aby sme však mohli hovoriť o súčasnosti, je nevyhnutné aspoň stručne sa zmieniť o nedávnej minulosti a o maďarskej filozofickej tradícii. O tej tradícii, ktorá napriek tomu, že jednoznačne a výlučne nedeterminuje súčasnosť maďarskej filozofie, má na ňu veľký vplyv, a preto musíme vyzdvihnúť niektoré jej podstatné súvislosti.

Maďarská filozofická tradícia a nedávna minulosť. Osobitosťou maďarských kultúrnych dejín, ktorá je inak špecifická pre tento región Európy, je to, že pozície filozofie v duchovnom živote nikdy neboli dobré, a tak „láska k múdrosti“ mala v uplynulých storočiach relatívne malý vplyv. Dlho absentovala prepracovaná terminológia a systém inštitúcií a chýbali aj osobnosti veľkého formátu. Opakujúcimi sa toposmi diskurzu o tejto téme sú: zaostávanie, izolovanosť a receptivita filozofickej kultúry. Hoci korene pôvodne latinsky pestovanej „maďarskej filozofie“ siahajú až do 16. storočia a aj začiatky maďarsky písanej filozofie sa viažu na maďarský kartezianizmus polovice 17. storočia, to, čo je z tejto tradície dodnes určujúce – odhliadnuc od Filozofického oddelenia Akadémie, založenej v roku 1825 a dobudovanej v roku 1830 –, možno odvodiť z najvýznamnejšieho obdobia maďarskej filozofie, teda z prelomu 19. a 20. storočia. Vtedy sa totiž vytvorili podmienky pre organickejšiu maďarskú filozofickú kultúru. Dozrela jedna, v zahraničí vzdelaná generácia filozofov s európskym rozhľadom, vznikli inštitúcie nevyhnutné na pestovanie filozofie, svetlo sveta uzreli periodiká a knižné edície, upevnila sa maďarská filozofická terminológia a zrodili sa významné myšlienkové iniciatívy.

Snáď najdôležitejšou osobitosťou desaťročí na prelome storočia bolo to, že sme mohli byť svedkami snažení o vytvorenie najrozmanitejších inštitúcií. V roku 1881 vznikla edícia *Filozófiai Írók Tára (Knižnica diel filozofov)*¹ na publikovanie maďarských prekladov klasických filozofických diel. Roku 1882 vyšlo prvé číslo prvého po maďarsky písaného časopisu *Magyar Philosophiai Szemle (Maďarské filozofické pohľady)* a po jeho ukončení v roku 1891 vyšiel v roku 1892 prvý ročník časopisu *Athenaeum*, ktorý až do svojho zániku roku 1947 bol najvýznamnejším filozofickým periodikom daného obdobia.

V 20. storočí môžeme sledovať podobné procesy, ale aj procesy odlišné. Maďarskú filozofiu tohto storočia charakterizuje jednak prerušovanosť a opakované nové začiatky, jednak sa objavujú originálni myslitelia s významným prínosom.² Podobne ako spoločenské a politické dejiny aj maďarská filozofia 20. storočia je plná cezúr. Duchovné útvary, vynútené obchádzky a snaženia na prelome storočí, v medzivojnovom a povojnovom období, ako aj obdobia od roku 1989 sa však väčšinou od seba líšia.

Po páde marxizmu-leninizmu začínajúce „postmarxistické“ obdobie³ v osemdesiatych rokoch minulého storočia už tvorí bezprostrednú prehistóriu súčasnosti. Maďarská filozofia dnes už prekonala aj svoje postmarxistické obdobie a charakterizuje ju podobná rozmanitosť, akú nachádzame v západnej filozofii. Úplná premena akademických, školských a civilných inštitucionálnych štruktúr, markantná prítomnosť individuálnych a ko-

¹ V tejto edícii boli po prvýkrát v maďarskom preklade uverejnené diela *Platóna, Aristotela, Descarta, Spinozu, Huma, Kanta a Nietzscheho*.

² Ide o takých mysliteľov ako *György Lukács, Béla Zalai, István Bibó* alebo kontroverzný *Béla Hamvas*. (Meno Gy. Lukácsa je známe aj slovenskému čitateľovi. B. Zalai zomrel mladý; publikoval v maďarčine a nemčine. Jeho najvýznamnejšie dielo – *Allgemeine Theorie der Systeme* – sa zachovalo v rukopise v Lukáčsovej pozostalosti a bolo publikované v roku 1982. Bibó bol jedným z najvýznamnejších maďarských politických mysliteľov s akcentom na antišpekulatívnosť. Hamvas, ktorý sa narodil v Prešove, bol v období socializmu marginalizovaným autorom a preslávili ho eseje na rozhraní filozofie a literatúry. Pozn. prekl.)

³ Zmena režimu nastala vo filozofii oveľa skôr. Pod zdanlivou nadvládou kanonizovaného marxizmu možno už v osemdesiatych rokoch vybadať rast vplyvu západných filozofických smerov. V skutočnosti sa však maďarská filozofia z inštitucionálneho, štruktúrneho a obsahového hľadiska revitalizovala až v 90-tych rokoch. Pozri: *Perecz László*: Talpraállás után. In: *MFT Hírek*, 2001, č. 1, 3 – 21.

lektívnych filozofických výkonov, ako aj mladej generácie filozofov, pestujúcej filozofiu ako remeslo, dodali maďarskej filozofickej kultúre novú tvárnosť.

Súčasnosc' maďarskej filozofie. Inštitucionálna štruktúra. Jedným z určujúcich charakteristických znakov rozmanitosti maďarského filozofického života⁴ je to, že sú v ňom prítomné takmer všetky západné filozofické smery a myšlienkové prúdy. Je to akoby dôkaz tradičnej receptívnosti maďarskej filozofickej kultúry. Vplyv súčasnej francúzskej, nemeckej a anglosaskej filozofie sa markantne prejavuje aj v inštitucionálnej štruktúre. Súvisí to, samozrejme, s rôznymi formami spolupráce, so zahraničnými štipendiami, s postavením hosťujúcich profesorov, s prekladmi klasických a súčasných filozofických diel, s veľkými výskumnými projektmi a s medzinárodnými konferenciami. Najvplyvnejšími smermi súčasnej maďarskej filozofie, ako aj najurčujúcejšími myšlienkovými iniciatívami/líniami terajšieho filozofického „prostredia“ sú (popri systematických filozoficko-dejinných výskumoch): fenomenologicko-hermeneutická, postmoderná línia, analytickofilozofické orientácie a zameranosť na filozofiu vedy.⁵ Napriek tomu nemôžeme tvrdiť, že by maďarská filozofia iba kopírovala súčasné európske myšlienkové prúdy. Sú tu pokusy o originalnosť a samostatnosť. Aj keď nie sú formulované také myšlienky, ktoré by podstatne zasiahli do pohybu európskej filozofie, maďarskí filozofi so svojimi výkonmi obstoja na medzinárodných fórach.

O maďarskej filozofii veľa prezrádzajú jej inštitúcie. Systém podmienok vytváraný (alebo nevytváraný) inštitúciami zároveň vyznačuje aj hranice filozofických myšlienok. Revitalizáciu inštitucionálnej štruktúry filozofie možno preukázať na pôde školstva, výskumu, civilnej sféry, ako aj vydávania kníh a časopisov.

Filozoficko-výskumný ústav Maďarskej akadémie vied. *Oddelenie filozofie a histórie Maďarskej akadémie vied*⁶ je tradičnou ustanovizňou, ktorá je oprávnená priznávať vedecké hodnoty. Obhajoby tzv. akademických veľkých doktorátov (naše DrSc. – pozn. prekl.), ako aj habilitácie sa uskutočňujú pod dohľadom *Filozofickej komisie MAV*.⁷

*Filozoficko-výskumný ústav Maďarskej akadémie vied*⁸ je jednou z najdôležitejších inštitúcií súčasnej maďarskej filozofie. Toto významné postavenie mal čiastočne aj pred rokom 1990 (hoci sa vtedy k činnosti ústavu pridávali aj určité ideologické funkcie), ale získal ho vlastne až neskôr. Za posledných pätnásť rokov sa tu určením a uskutočnením výskumných trendov a programov zrodili významné „kolektívne“ filozofické výkony.⁹ Popri základnom výskume v oblasti filozofie náboženstva, filozofie jazyka a filozofie

⁴ Rozmanitosť však neznamená zároveň aj nerušené fungovanie. Nedostatočné finančné zdroje a znižovanie vplyvu humanitných vied v duchovnom živote majú za následok neistotu, ktorú pociťujú rôzne iniciatívy v maďarskej filozofii.

⁵ Tieto smerovania, samozrejme, nepokrývajú celý diapazón, lebo v ich rámci sú možné aj ďalšie vetvy, napríklad filozofia jazyka a komunikácie, výskumy v oblasti aplikovanej filozofie či v oblastiach filozofických disciplín (estetika, filozofia náboženstva, politická filozofia, etika).

⁶ Maďarská akadémia vied má v súčasnosti šiestich akademikov z radov filozofov. Sú to: *Miklós Almási, Ágnes Heller, István Fehér M., János Kelemen, Kristóf Nyíri J., Mihály Vajda*.

⁷ Súčasným predsedom tejto komisie je akademik *Mihály Vajda*.

⁸ <http://www.phil-inst.hu/magyar.html>

⁹ Riaditeľom ústavu v rokoch 1994 – 2004 (keď sa uskutočnila väčšina uvedených programov) bol akademik *Kristóf Nyíri J.*

vedy za ostatných desať rokov kládol ústav veľký dôraz na interdisciplinárne programy. Aj z medzinárodného hľadiska možno vyzdvihnúť výskum v oblasti filozofie komunikácie, do ktorého boli zapojené viaceré spoločenské vedy a ktorý sa týkal problémov informačnej spoločnosti. Ústav si zároveň uvedomuje aj svoju zodpovednosť voči mimofilozofickej verejnosti a poskytuje obsahové informácie na internete (*virtuálna encyklopédia*¹⁰ a *slobodná univerzita*¹¹). Významným počinom ústavu bola konferencia s názvom *Filozofia na prelome tisícročia*¹² v roku 2000, ktorá uviedla do pohybu celú maďarskú filozofiu. Prednášky, ktoré odzneli na tejto konferencii, tematizovali a interpretovali možnosti filozofie na prelome tisícročia, jej tradičné a nové problémy, jej vzťahy k sebe samej a k iným vedám, ako aj výzvy súčasnosti. K oživujúcim sa výskumom dejín maďarskej filozofie patrí multidisciplinárny program *Recepcia a kreativita – otvorená maďarská kultúra*¹³, výsledky ktorého boli publikované v siedmich zväzkoch. Jeden z nich je venovaný interpretáciám receptivity (a kreativity) maďarskej filozofickej tradície.¹⁴ Ďalšie výskumné programy ústavu sa realizovali pod názvami *Každá filozofia je kritikou jazyka. K dejinám filozofie jazyka 17. –20. storočia*¹⁵ a *Filozofia náboženstva a prítomnosť náboženstva v spoločnosti*.¹⁶ Významnú úlohu zohráva ústav aj v redakcii oživej edície *Knižnica diel filozofov*. (Táto edícia bola v roku 2006 revitalizovaná už po štvrtýkrát.)

Do organizačnej štruktúry ústavu patrí aj *Archív a knižnica Gy. Lukácsa*.¹⁷ Archív funguje od roku 1972 v niekdajšom byte tohto významného mysliteľa. Jeho prvoradou úlohou je zbieranie, uchovávanie a spracovanie Lukácsovej rukopisnej pozostalosti, korešpondencie, knižnice, ako aj rukopisných i vydaných diel. Medzi funkcie archívu patrí aj vydavateľská činnosť.

Filozofia na stredných a vysokých školách. Hoci je filozofia prítomná vo výuke aj na stredných, aj na vysokých školách, nie je jednoduché ju predstaviť. Na stredných školách je zaradená v 3. a 4. ročníku týždenne v rozsahu jednej hodiny v podobe výuky filozofie a etiky. Je maturitným predmetom, ale málo študentov si ju zvolí. Snáď sa to zmení v priebehu roku 2009, lebo do výsledkov univerzitných prijímacích skúšok v odbore „voliteľná filozofia“ možno zaradiť výsledky maturitnej skúšky. V stredoškolskej výuke filozofie sa skrývajú značné rezervy, lebo jej miesto, funkcia a uznanie sa ešte nevytvorili. No jej význam nemožno spochybniť, lebo je predpokladom vysokoškolskej výuky filozofie a môže zohrať veľkú úlohu aj pri prebúdzaní záujmu o filozofiu a v rozšírení filozofického pohľadu na svet.

Po zavedení trojstupňového univerzitného štúdia bola zrušená výuka v odbore filozofia.¹⁸ Na univerzitách sa od jesene 2006 objavuje odbor s názvom „voliteľná filozofia“

¹⁰ www.enc.hu

¹¹ www.nyitottegyetem.phil-inst.hu

¹² Nyíri J. Kristóf (ed.): *Filozófia az ezredfordulón*. Budapest: Áron Kiadó 2000, 416 s.

¹³ <http://zeus.phil-inst.hu/recepcio/>

¹⁴ Mester Béla – Percz László (eds.): *Közelítések a magyar filozófia történetéhez, Recepció és kreativitás – Nyitott magyar kultúra*. Budapest: Áron Kiadó 2004, 432 s.

¹⁵ <http://www.phil-inst.hu/lm/nyelvkritika/>

¹⁶ <http://www.phil-inst.hu/vallasfil/vallasfil.html>

¹⁷ <http://project6.ehome.hu/lua/hu/main.html>

¹⁸ Predtým bolo možné získať diplom v (učiteľskom) odbore filozofia na univerzitách v Budapešti (ELTE), Debrecíne, Pécsi a Miskolci. Štúdium trvalo 5 rokov a teraz existujú už iba dobiehajúce roční-

na bakalárskom stupni so zameraním na filozofiu, etiku a estetiku. Pokračovanie je možné na magisterskom stupni aj s doplnením špeciálnych (aj vnútrofilozofických) oblastí.¹⁹ Keďže tento systém funguje iba dva roky, nevieme odhadnúť, ako sa zmenia pozície filozofie vo vysokoškolskej výuke, a nevieme ani to, či sa jej identita oslabí, alebo práve naopak posilní tým, že vstupuje do konkurencie s inými vednými disciplínami a formami štúdia.

Tretí stupeň (PhD) filozofickej prípravy sa realizuje v Budapešti na *ELTE* (analytická filozofia, antická filozofia, estetika, fenomenológia, hermeneutika, logika, politická filozofia, novoveká filozofia), na univerzitách v *Debrecíne* (dejiny filozofie, moderná filozofia, estetika), v *Segedíne* (metafyzika a kritika metafyziky, etika, sociálna a aplikovaná filozofia, filozofia umenia), v *Pécsi* (gnozeológia, etika, sociálna filozofia, filozofia komunikácie, klasická nemecká filozofia, pragmatizmus, súčasná filozofia, analytická filozofia) a v *Miškolci* (analytická filozofia, etika, sociálna filozofia, fenomenológia a hermeneutika, filozofia náboženstva). Ku katedrám filozofie menovaných univerzít sa v súlade so zameraním troch stupňov prípravy viažu aj výskumné programy. Na týchto katedrách teda popri plnení pedagogických funkcií vznikli aj významné filozofické výskumné pracoviská.²⁰

Občianske filozofické organizácie. Rôznofarebnosť maďarského filozofického života určujú popri academickej a vysokoškolskej štruktúre občianske filozofické organizácie. Existuje mienka, že obnovu domácej filozofie možno očakávať skôr od tejto sféry, hoci tomu protirečí jednak to, že určujúce a inštitucionalizované očakávania a „súťaživosť“ prostredia (PhD, štipendiá, financovanie výskumných programov) zatláčajú do úzadia charakter filozofie ako životného sveta, jednak to, že občianska sféra neustále zápasí s nedostatkom finančných zdrojov. Od 90-tych rokov však vznikli alebo sa revitalizovali významné občianske filozofické organizácie. Spomeňme niektoré z nich.

*Maďarská filozofická spoločnosť*²¹ je odbornou a záujmovou organizáciou s celoštátnym dosahom a je najdôležitejším centrom občianskeho filozofického života. Hoci jej vplyv nie je príliš veľký, prostredníctvom svojej rozvetvenej činnosti si získala rešpekt. Cieľmi spoločnosti sú: prepojenie a organizácia domáceho filozofického života; pestovanie maďarskej filozofickej kultúry; podpora odbornej komunikácie a výmeny informácií; ochrana odborných záujmov a rozširovanie filozofickej vzdelanosti. V záujme uskutočnenia týchto cieľov vedie sekcie, organizuje prednášky, konferencie a odborné stretnutia, pozýva odborníkov zo zahraničia a vydáva rôzne publikácie. Zvlášť treba spomenúť, že *Spoločnosť* každý rok pozýva jedného významného zahraničného profesora predniesť

ky.

¹⁹ V súčasnosti je v jednotlivých ročníkoch základného kurzu univerzít v priemere 20 – 40 študentov filozofie.

²⁰ Okrem menovaných maďarských univerzít sa uskutočňuje príprava filozofov v maďarskom jazyku na všetkých troch stupňoch na *Univerzite Babes-Bolyai* v Kluži (Rumunsko) a na bakalárskom stupni na *Kresťanskej univerzite Partium* v Oradei (Rumunsko).

²¹ *Maďarská filozofická spoločnosť* vznikla v roku 1901. Od povojnového obdobia bola jej činnosť prerušená. Obnovila sa v roku 1989 a v súčasnosti funguje s približne 450 členmi. Predsedom spoločnosti je *Béla Bacsó*. Predchádzajúci predsedovia: *Ferenc Tőkei*, *Tamás Nyíri*, *Kristóf Nyíri J.*, *Csaba Pléh*, *Dezső Csejtei*. O činnosti spoločnosti informuje <http://www.mfi-hps.hu/>

slávnostnú prednášku.²² Organizuje pritom stredoškolskú súťaž vo filozofii, delegáti Spoločnosti sa zúčastňujú Medzinárodnej študentskej filozofickej olympiády a Spoločnosť vydáva štvrťročný informačný bulletin s názvom *MFT Hírek (Správy MFS)*. Možno najdôležitejšou aktivitou *Spoločnosti* je to, že od roku 2002 organizuje každý rok celoštátnu konferenciu s názvom *Poznámky k Platónovi*²³ a pod tým istým názvom vydáva knižnú edíciu.

*Maďarské fenomenologické združenie*²⁴ je najdynamickejšou a najperspektívnejšou organizáciou ostatných rokov. Bolo vytvorené mladými univerzitnými učiteľmi a poslucháčmi v doktorandskom štúdiu. Činnosť združenia je rozsiahla. Organizovalo konferencie s názvom *Intencionalita*, o *Emmanuelovi Levinasovi* a k 100. výročiu narodenia *Jean-Paula Sartra* a *Maurica Merleau-Pontyho*. Udržiava v činnosti *Letnú univerzitu* pod názvom *Fenomenologické sympóziu*, pravidelne usporadúva prednášky a kurzy, ktoré majú informovať o maďarských fenomenologických výskumoch prostredníctvom referovania a diskusie o vlastných výsledkoch. Roku 2008 začalo združenie vydávať aj časopis s názvom *Aspecto*.

*Seminár filozofie vied*²⁵ funguje na *Katedre dejín vedy a filozofie vied ELTE* a je otvorený aj širokej verejnosti. Toto fórum „analytickej filozofie a filozofie vied“ sa síce viaže na univerzitu, má však občianske špecifiká. Tým, že s týždennou, až dvojtyždennou pravidelnosťou odznievajú v jeho rámci prednášky maďarských a zahraničných odborníkov z oblasti logiky, filozofie vied, gnozeológie, filozofie jazyka, filozofie mysle a pod., združuje filozofov aktívnych v týchto disciplínach.

Nemecko-maďarská filozofická spoločnosť vznikla roku 1993 za účasti maďarských a nemeckých filozofov. Ročne usporadúva konferencie striedavo v Nemecku a Maďarsku. Posledná konferencia bola v roku 2007 v Budapešti pod názvom *Dejiny a identita* a zúčastnili sa jej prednášatelia z Nemecka, Rakúska, Maďarska, Rumunska, Slovenska a z Vojvodiny. Cieľom spoločnosti je zblížovanie nemeckého a maďarského filozofického života a podpora spoločných filozofických výskumov a výuky pomocou organizovania konferencií, pozývaním hosťujúcich profesorov, výmenou poslucháčov s podporou nemeckých a maďarských nadácií.

Francúzska filozofická spoločnosť v Maďarsku sa prezentovala prvýkrát na konferencii *Zväzu frankofónnych filozofických spoločností* v Budapešti roku 2006. Konferencie s názvom *Totožné a iné. Totožnosť a odlišnosť* sa zúčastnilo množstvo domácich a zahraničných (frankofónnych) prednášateľov.²⁶

Dôležitým znakom maďarsky písanej filozofie je to, že presahuje geografické hranice Maďarska. Tak sa stala uznávanou občianskou filozofickou organizáciou *Kolozvárska Nadácia a vydavateľstvo Pro Philosophia* (Kluž, Rumunsko), ktorá je spojená s činnosťou mladých sedmohradských filozofov. Činnosť tejto nadácie je mnohými nitkami prepojená s prípravou filozofov v maďarčine, ktorá sa uskutočňuje na Univerzite Babes-

²² V posledných rokoch to boli *Jaako Hintikka*, *Richard Swinburne*, *Manfred Frank*, *John Searle*, *Wolfgang Röd*, *Anthony A. Long*, *Pedro Ribas*.

²³ Doterajšími témami konferencie boli: *Láska*, *Cnosť*, *Vina*, *Priateľstvo*, *Svedomie*, *Nenávisť*. Texty prednášok sú uverejňované v zborníkoch s edičným názvom *Poznámky k Platónovi*.

²⁴ <http://www.fenomenologia.hu/>

²⁵ <http://hps.elte.hu/seminar>

²⁶ Výber z týchto prednášok bol uverejnený v časopise *Világosság* (2007, číslo 1).

Bolyai. Nadácia vydáva filozofický časopis *Kellék (Prostriedok)*, spravuje edície *Prame-
ne maďarskej filozofickej spisby* a *Dielňa*, zúčastňuje sa výskumných programov a orga-
nizuje prednášky a diskusné fóra.²⁷

Okrem spomenutých občianskych organizácií funguje ešte niekoľko ďalších, ako napríklad *Maďarské Daseinanalytické združenie*,²⁸ ktoré v roku 2007 organizovalo me-
dzinárodnú konferenciu s názvom *Čo sa nachádza medzi kultúrami? Psychoterapia
z aspektu interkulturality*. *Maďarská patristická spoločnosť* organizuje každý rok tema-
tické konferencie. V roku 2008 bola táto konferencia venovaná problematike vzťahu *or-
todoxie a heterodoxie v ranom období kresťanstva*. Bez nároku na úplnosť tu spomeňme
ešte *Liberálnu filozofickú spoločnosť Mihálya Polányiho*, *Wittgensteinovu spoločnosť
v Maďarsku*, *Whiteheadovo združenie v Maďarsku a Strednej Európe*,²⁹ *Kierkegaardovu
spoločnosť v Maďarsku*, *Tvorivú dielňu Istvána Bibóa*³⁰ a *Spoločnosť Sv. Tomáša Akvin-
ského v Maďarsku*. Tieto občianske združenia sú jednoznačným dôkazom pestrofarebnos-
ti a plurality súčasného maďarského filozofického života. Platí to napriek tomu, že nie-
ktoré z nich – najmä pre nedostatok financií – takmer nevykazujú činnosť.

Vydávanie časopisov a kníh. Potešujúcim dôsledkom premeny vydávania filozofic-
kých časopisov a kníh je to, že v ostatných rokoch rastie počet kvalitnej maďarskej filozo-
fickej produkcie. Spomenutá rozmanitosť maďarskej filozofie sa ukazuje najviac práve
v tejto oblasti. Vďaka za to aj mnohým novým filozofickým periodikám a knižným
edíciám. Podľa *Databázy maďarskej filozofickej spisby*³¹ v Maďarsku ročne vychádza
približne 1000 publikácií filozofického charakteru. Z tohto počtu je približne 150 – 200
knižných publikácií; väčšinou sú to zborníky a preklady klasických a súčasných diel.

Diapazón filozofických časopisov je bohatý. Vychádza takmer tucet filozofických
periodík, a aj keď niektoré z nich majú iba krátky život, s väčšinou z nich môžeme rátať
na dlhšie obdobie. Popri filozofických časopisoch sa uverejňujú filozofické práce aj
v literárnych a kultúrnych periodikách, takže publikačné možnosti filozofov sú široké.

Za týmito filozofickými časopismi väčšinou stoja markantne sa od seba odlišujúce
duchovné smerovania, redakčné koncepcie a myšlienkové svety. Pre odlišnosť ich verej-
ných sebainterpretácií a prijatých funkcií neexistuje medzi nimi takmer žiadny kritický
dialóg; žijú zväčša popri sebe a temer nereflektujú činnosť ostatných. Až na výnimky
fungujú ako myšlienkové fóra jednotlivých myšlienkových alebo odborných zoskupení či
generácií. Väčšina z nich nemá vlastnú tradíciu, a tak vystupujú ako tvorcovia týchto
tradícií. Aj tak sa môžu preukázať významnými výsledkami, a to napriek tomu, že ich
vplyv – vnútri predimenzovanej maďarskej časopiseckej štruktúry, ktorej dominujú lite-
rárne a kultúrne periodiká – je lokálny a sotva presahuje úzku a uzavretú autorskú a číta-

²⁷ <http://www.prophilosophia.ro/>

²⁸ <http://www.daseinanalizis.hu/daseinanalizis.html>

²⁹ <http://www.whitehead.hu>

³⁰ www.bibomuhely.hu

³¹ <http://bodza.na.bibl.h-szeged.hu:9802/human/philobibl>

Túto databázu vytvárajú a dopĺňujú spolupracovníci *Spoločenskovedného archívu Szegedinskej u-
niverzity*. Databáza obsahuje počnúc rokom 1881 bibliografické údaje o približne 31 000 maďarských
filozofických dielach. Hoci tento systém si vyžaduje priebežné ošetrovanie, umožňuje vyhľadávať podľa
autora, názvu diela a predmetových hesiel. Databáza má umožniť orientáciu v celku maďarskej filozofic-
kej spisby.

teľskú bázu. Ich čitatelia sa grupujú z okruhu humanitne orientovanej inteligencie a zo zužujúcej sa skupiny vysokoškolských poslucháčov. Autori – aj keď sa niekedy prekrývajú – sú z odlišných skupín. Funkcie týchto časopisov sa zmenili za uplynulých pätnásť rokov v dôsledku rastu filozofickej knižnej produkcie a uverejňovania zborníkov. Zohrávajú svoju úlohu ako fóra publikácií, zdá sa však, že klesá ich význam a vplyv v duchovnom živote. V ostatných rokoch upozorňujú na seba hlavne monotematickými číslami a svojimi rubrikami. Ich najväčším nedostatkom je zároveň to, že iba zriedkavo uverejňujú skutočné odborné kritiky a zameriavajú sa na recenznú činnosť bez vážnejšieho kritického postoja.

Orientačná pružnosť a tematická otvorenosť charakterizujú skôr novozaložené časopisy. Zároveň však tradičný akademický filozofický časopis a novátorské, svojím štýlom mnohokrát provokujúce a z hľadiska problematiky súčasnejšie a otvorenejšie filozofické (esejistické) časopisy spolunažívajú vcelku dobre. Navzájom sa nevyučujú, skôr sa dopĺňajú, takže nemožno vytvoriť ich hierarchiu.

*Magyar Filozófiai Szemle (Maďarská filozofická revue)*³² je „oficiálnym“, časopisom maďarských filozofov s dlhodobou tradíciou, ktorý vychádza od roku 1957. Jeho vydavateľom je Filozofická komisia MAV. Od roku 1990 vychádza ročne 4 – 6 čísel a charakterizuje ho dejinnofilozofická orientácia. Časopis *Világosság (Svetlo)*,³³ založený roku 1958, bol spočiatku svetonázorovým časopisom, teraz je filozoficko-akademickým časopisom, vychádzajúcim mesačne zväčša s monotematickými číslami. Pod názvom *Athenaeum* vychádzal na začiatku 90-tych rokov časopis s monotematickými číslami (napríklad s prezentáciou francúzskej recepcie Nietzscheho), ktorý však, žiaľ, po niekoľkých rokoch zanikol. Od roku 1994 vychádza (s uvedením miest Kolozsvár – Szeged, neskôr: Kolozsvár – Nagyvárad-Szeged) filozofický časopis *Kellék (Rekvizita)*, ktorý ročne uverejňuje tri čísla a v súčasnosti už má za sebou 32 čísel. Vo Veszpréme vychádza od roku 1995 časopis *Pro Philosophia Füzetek (Zošity Pro Philosophia)* s podtitulom „Dejinnofilozofický a kultúrnofilozofický almanach“.³⁴ Doteraz vyšlo 52 čísel. K Debrecínu sa viažu časopisy *Gond (Starosť)*, v ktorom prevažuje filozofická esejistika, a *Vulgo*, identita ktorého bola určovaná aj generačne. Obidva časopisy patria medzi najinšpiratívnejšie filozofické podniky ostatného desaťročia. Po vydaní dvanástich čísel zanikol časopis *Passim* v Pécsi. Časopis *Liberálneho filozofického združenia Mihályja Polányiho* s názvom *Polányiána* vychádza permanentne od roku 1990 s jedným-dvoma číslami ročne, ktoré obsahujú väčšinou články písané v cudzích jazykoch. Časopis *Existentia* vychádza od roku 1991 so zameraním na klasické filozofické myslenie a takisto uverejňuje články v cudzích jazykoch, v poslednom čase však vychádza iba sporadicky. A napokon jedna kuriozita: Od roku 1994 vychádza so striedavou pravidelnosťou časopis poslucháčov filozofie na univerzite v Szegede s názvom *Különbség (Rozdiel)*. Chut' zakladať nové časopisy však neúfcha. V ostatnom čase vznikli filozofické časopisy *Aspecto* a *Elpis*.

Aj vo vydávaní kníh môžeme vidieť značnú zmenu funkcií. Začiatkom 90-tych rokov sa zdalo, že najdôležitejšou úlohou je „doplnenie textov“, vďaka čomu vyšlo mnoho prekladov. Aj keď v prekladoch klasických filozofických textov ešte nemožno hovoriť o úplnosti, stav sa odvtedy značne zlepšil. Po rokoch sa akcent presunul na preklady sú-

³² <http://minerva.elte.hu/mfsz/>

³³ <http://www.vilagosság.hu/>

³⁴ <http://www.c3.hu/~prophil/>

časných filozofických diel. Množstvo vydavateľstiev sa zaoberá vydávaním filozofických diel, málo je však takých, čo by sa zamerali na profesionálnu prácu v tejto oblasti. Zároveň vďaka ich súčinnosti uzrelo svetlo sveta množstvo filozofických diel, hoci sa medzi nimi z hľadiska preferovanej filozofickej problematiky, vkusu a orientácie ukazujú veľké rozdiely. Bez snahy o úplnosť teraz ukážeme na činnosť niektorých vydavateľstiev.

Významná je činnosť *Vydavateľstva L'Harmattan*,³⁵ ktoré v edíciách *Rezonőr*, *Argumentum*, *A filozófia útja (Cesta filozofie)* a *Dasein Könyvek (Knihy Dasein)* uverejňuje preklady diel klasikov i súčasných filozofov (Berkeley, Sartre, Leibniz, Malebranche, Merleau-Ponty) a vydáva domácu filozofickú produkciu. Zvlášť treba spomenúť edíciu *Cogito Könyvek (Knihy Cogito)*, v ktorej vychádzajú prvé knihy začínajúcich filozofov. Názov edície odkazuje na Cenu Cogito, ktorú udeľuje Maďarská filozofická spoločnosť prvým knižným publikáciám filozofov. V tejto edícii sa uverejňujú víťazné práce.

Vďaka činnosti *Vydavateľstva Atlantis*³⁶ vyšlo v maďarčine množstvo klasických filozofických diel. V edíciách *Mesteriskola (Magisterská škola)*, *Kütnál (Pri studni)*, *Kísértések (Pokušenia)* a *Veszedelmes viszonyok (Nebezpečné známosti)* boli publikované často novopreložené diela Platóna, Descarta, Kanta, Husserla, Wittgensteina a Foucaulta, ako aj tematické zborníky maďarských filozofov.

Vydavateľstvo Jelenkor (Súčasnosc) sa podujalo vo svojej edícii *Dianoia* vydávať diela súčasných amerických, francúzskych a nemeckých mysliteľov (Rorty, Lévinas, Derrida, Sloterdijk) a v tematických oblastiach postmodernity, pragmatizmu a dekonštruktivizmu vydáva aj štúdie maďarských autorov.

Vydavateľstvo Osiris sa prezentuje tiež viacerými filozofickými edíciami, napríklad *Horror Metaphysicae*, v ktorej sa popri súčasných maďarských autoroch (Ágnes Heller, Mihály Vajda) vydávajú aj preklady Heideggera, Habermasa, Derridu, Rortyho a Deleuza. Toto vydavateľstvo je významné vydávaním klasických diel, ale aj publikácií z oblasti fenomenológie, filozofie vied, filozofie jazyka, filozofie komunikácie, politickej filozofie a dejín filozofie.

Sľubne sa rozbehla začiatkom 90-tych rokov edícia *Athenaeum-könyvek (Knihy Athenaeum)* vydavateľstva *T-TWINS*, v ktorej boli vydávané preklady Schellinga, Heideggera a Gadamera, ako aj knihy Ágnes Hellerovej, Mihály Vajdu a Kristófa Nyíriho J. Táto edícia však čoskoro zanikla.

Významná je aj snaha *Vydavateľstva Akadémia*, ktorá obnovila sériu *Filozófiai Írók Tára (Knižnica diel filozofov)*. Jej prvými dielmi boli: Aristotelove psychologické spisy, Humovo hlavné dielo, ako aj preklad diela *Naming and Necessity* od moderného klasika Kripkeho.

Môžeme však spomenúť aj *Vydavateľstvo Áron*, ktoré vydáva diela súčasných maďarských autorov z oblasti filozofie jazyka, filozofie dejín, estetiky, aplikovanej filozofie a dejín maďarskej filozofie, či *Vydavateľstvo Attraktor*, ktoré popri publikáciách z dejín ideí a filozofie vo svojej edícii *Ad Hominem* vydáva monografie klasických mysliteľov.

Táto enumerácia nemohla byť vyčerpávajúca, lebo filozofické diela vydávajú z času na čas aj iné vydavateľstvá, katedry alebo občianske združenia.

* * *

³⁵ <http://www.harmattan.hu/>

³⁶ <http://www.c3.hu/~atlantis/>

Súčasná maďarská filozofia je dnes skutočne mnohotvárna a rozmanitá a táto jej vlastnosť je asi jej najväčšou cnosťou. Obnovila, premenila sa a zosilnela jej akademická, školská aj civilná inštitucionálna štruktúra a rozšírili sa jej časopisecké a vydavateľské možnosti. Filozofia sa stala organickou, aj keď nie rozhodujúcou súčasťou maďarského duchovného života a verejného zmýšľania. Už ju nemožno považovať za izolované myslenie, ako to bolo v minulosti. Na začiatku tohto článku sme napísali, že maďarskú filozofiu charakterizujú zaostávanie, izolovanosť a receptivita. Teraz si môžeme položiť otázku, či platia tieto charakteristiky aj o jej súčasnosti. Maďarská filozofia sa stala súčasťou európskeho obehu ideí a vytvorili sa organické väzby s európskymi filozofickými centrami, takže zaostávanie a izolovanosť možno považovať za prekonané charakteristiky. Receptivita však pretrváva, a to napriek tomu, že maďarská filozofia má originálne osobnosti a diela. Na prvý pohľad sa zdá, že maďarská filozofická kultúra nikdy nebola v takej dobrej situácii, ako je dnes. V pozadí sa však skrývajú aj črty náhodnosti. Napriek tomu, že záujem čitateľov o filozofiu rastie a aj vplyv filozofie na verejné zmýšľanie je väčší než hocikedy predtým, na mnohé otázky sa doteraz nezrodili odpovede.³⁷ Nemáme napríklad odpoveď na otázku: Čo môže očakávať národná, v našom prípade maďarská, kultúra na začiatku 21. storočia od filozofie? Táto otázka vonkoncom nie je partikulárna, keďže sa dotýka statusu univerzality filozofie alebo, inými slovami, jej funkcií a zmyslu.

Z maďarského originálu *A filozófiai élet jelene Magyarországon (Intézmények, műhelyek, gondolat-attitűdök)* preložil *Ondrej Mészáros*. Písané pre časopis *Filozofia*.

³⁷ Napríklad na otázku, či dôjde k prelomu a či vznikne určujúco nový a originálny myšlienkový výkon založený na špecifických stredoeurópskych skúsenostiach.